

Vrede over Israël

Jaargang 47
Nummer 5
november 2003

**Wie met tranen zaaien,
zullen met gejuich maaien** 2

**Interview met
drs C.J. Rodenburg** 7

**Dagboek
Van hemelvaart tot hellevaart II** 12

Midbar Zin, in de buurt van de kibboets Sde Boqeer. In die kibboets woonde en werkte David Ben Goerion in zijn laatste levensjaren. De foto is genomen vanaf de plaats van zijn graf, 3 km ten zuiden van de kibboets.

Tweemaandelijks orgaan, uitgegeven door Deputaten
'Kerk en Israël' van de Christelijke Gereformeerde
Kerken in Nederland

'Wie met tranen zaait met gejuich maaien'

Schriftstudie over Ps. 126:5

Geen zaaiers, maar boeren

Wie kan zich dat nog voorstellen: een boer die breed zwaaiend over de akker loopt om te zaaien? Bij ons gaat alles grootschalig en machinaal. En als je in de stad woont merk je dát zelfs niet op. Elke dag staat er weer brood op tafel, maar waar het vandaan komt, wat voor inspanningen er voor nodig zijn: zaaien, maaien, malen, kneden, bakken, daar staan we helemaal niet bij stil. Om het beeld te begrijpen, moeten we naar het Midden-Oosten, Syrië, Egypte, of Soedan. Tijdens mijn reizen voor de GZB zag ik het vaak: en wat

gebogen silhouet die over de steenachtige akker gaat om te ploegen en te zaaien - met de hand. Waarom die tranen? Omdat de hete, stoffige wind in zijn ogen prikt? Nee, het zijn de zweetdruppels van zijn gelaat, die tranen lijken. Aan het zaaien is veel zwaar werk vooraf gegaan. De akker is zó maar niet gereed. Zijn tranen hebben echter een nog diepere oorzaak. Het kostbare graan heeft hij zelf hard nodig voor zijn gezin om van te leven. De voorraad was al zo klein. Nu moet hij die aan hongerige monden onttrekken en prijsgeven aan de droge akker. Wie garandeert dat het iets oplevert. Komt er ooit iets van terecht? Dat brengt hem tot de tranen van verootmoediging: 'Och, Heer, geef wat ik niet kan maken, geef uw zegen'.

Iemand heeft eens gezegd: 'De kerk heeft boeren nodig, en geen zaaiers'. Vaak hoor je 'we kunnen toch alleen maar zaaien? God moet de wasdom geven!' Ja, maar dat kunnen we alleen zeggen als we met tranen hebben gezaaid. Als we niet zo maar een beetje hebben gezaaid, maar op de akker hebben gesjouwd, geploegd, stenen geruimd, en het dan uit handen hebben gegeven. Het meeste werk van de boer zit in de voorbereiding. Zo is het werk in de christelijke gemeente niet zo maar zaaien, maar 'boeren zijn' en daar komen tranen bij te pas. Zoals Paulus de

Schriftstudie

Psalm 126

1 Een bedevaartslied.

Toen de Here de gevangenen van Sion deed wederkeren,
waren wij als degenen die dromen.

2 Toen werd onze mond vervuld met lachen,
onze tong met gejuich.

Toen zeide men onder de heidenen:
De Here heeft grote dingen bij hen gedaan!

3 De Here heeft grote dingen bij ons gedaan,
wij waren verheugd.

4 Here, wend ons lot
als beken in het Zuiderland.

5 Wie met tranen zaaien,
zullen met gejuich maaien.

6 Hij gaat al wenende voort,
die de zaadbuidel draagt;
voorzeker zal hij komen met gejuich,
dragende zijn schoven.

en, zullen

ds. N.M. Tramper

gemeente van Thessalonica zegt dat hij in hun midden was als een moeder (niet als verloskundige) en als een vader (niet als leraar), 1 Thess. 2: 7, 11. Elke ouder die dit leest, weet wat dat betekent. Vaak heeft hij het over de strijd in de gebeden voor de gemeente (Ef. 1: 16, 17 en Kol. 4: 12). Hij kende, in navolging van Zijn Heere, de diepte van Psalm 126 vers 5.

Verlost en toch ook niet

We moeten deze psalm niet te snel naar ons toe trekken. Het is allereerst een lied van Israël, waarin huilen en lachen vlak bij elkaar liggen. Het eerste deel (vers 1-3) zingt over terugkeer van gevangenen. God wordt geloofd om de grote dingen die Hij heeft gedaan. Ja, het is zelfs als een droom, te mooi om waar te zijn (vs. 1). Maar dan ineens komt de klacht in vers 4: O, Heere, wend

ons lot. Dat lot heeft te maken met opgesloten zijn, geen kant uit kunnen.

Op welke situatie in Israëls volksbestaan slaan deze woorden? De meeste uitleggers zijn het er wel over eens dat het hier gaat over de periode aan het eind van de ballingschap in Babel, de tijd dat Ezra en Nehemia met de opbouw van het land bezig waren, materieel en geestelijk. Vreugde en verdriet lagen dicht bij elkaar. Kijk maar eens in Nehemia 8. De herstelwerkzaamheden in Jeruzalem zijn een eind gevorderd, maar als Ezra de wet voorleest, komt het volk diep onder de indruk. Hoever zijn ze van God en van Zijn goede wet vandaan geraakt! Blijdschap over de terugkeer maakt plaats voor de droefheid over Gods afwezigheid. Er is wel een begin gemaakt met herstel, maar we zijn nog niet verlost! En

Bij zaaien

hoort ook:

sjouwen, ploegen,

stenen ruimen

'Wie met tranen zaaien, zullen

een aantal jaren later, als Haggai en Zacharia optreden is er eigenlijk nog niet veel veranderd. Dan is een aantal wel teruggekeerd uit Babel en hebben ze flink wat nieuwe huizen gebouwd, maar er zijn grote problemen: droogte en misoogsten en bovendien ligt de tempel nog in puin.

Deze psalm is een 'lied hammaäloth' geworden, een lied van de opgang, een pelgrimlied. Het is een lied voor mensen die hun veilige woonplaats hebben verlaten, maar in de stad van God nog niet zijn gekomen. Mensen op doortocht, beproefd door de woestijn, kinderen van Abraham, die zijn stad en land verliet en op weg ging naar het land dat God hem wijzen zou. Ze zingen onderweg over de bevrijding die God eens heeft gebracht, maar in één adem volgt de harts-tochtelijke roep om herstel, om een keer in de benauwdheid en droogte die ze ervaren (vs. 4).

Aangevochten belofte

In de mengeling van vreugde en verdriet klinkt plotseling een tegenstem, als een belofte, de pelgrims tegemoet: 'Wie met tranen zaaien, zullen met gejuich maaien'. Als deze psalm een lied van Israël is, is de belofte dan wel wáár? Is de oogst ooit met gejuich binnengehaald? Kun je dit nog wel geloven? Als je denkt aan Israël zelf dat wel terugkwam uit ballingschap, maar eeuwen later toch weer als zaad uitgestrooid werd over de aarde, verguisd en vervolgd? Als je bedenkt dat het na de verwoesting van Jeruzalem in het jaar 70 opnieuw

in ballingschap raakte, eeuwen en eeuwen geworven heeft over de aarde. Werd er niet op grote schaal met ontzettend veel tranen gezaaid in de vorige eeuw in Europa? Werd Gods volk zelf niet aan de akker van de aarde prijsgegeven, tot in de concentratiekampen toe? Het zaad werd vernietigd, niet eens aan de schoot der aarde toevertrouwd. Waar is de vreugde van de oogst? Gaandeweg is ons als christelijke kerk duidelijker geworden: dit volk blijft een geheim meedragen, dat de haat van de 'Overste van deze wereld' oproept, en van al zijn handlangers. Het blijft het volk van de Lijdende Knecht, de Messias, die verworpen werd, en het draagt zelf de trekken van die Messias. Maar waar is de vreugde van de oogst, de zekerheid van de belofte dat 'als Hij zijn ziel tot een schuldoffer gesteld zal hebben, Hij de vrucht zal zien?' (Jes. 53: 10).

Drie vergissingen

Gods weg met Zijn volk is toch een ontzaglijk geheim. Hij gaat Zijn ongekende gang, vol donkere majesteit. We raken het spoor bijster als we de Eeuwige in de geschiedenis na willen trekken. Wie zijn wij ook, nietige en schuldige mensenkinderen? Midden in de raadsels, in de pijn over het uitblijven van de oogst, wordt ons echter in psalm 126: 5 van Hogerhand gezegd: *vergis je niet*. Mijn gedachten zijn hoger dan uw gedachten. Het zijn naar mijn gedachte drie vergissingen waar dit Woord ons boven uit tilt.

1e vergissing. Wat we verliezen, raken

Is de oogst
ooit met
gejuich
binnengehaald?

n met gejuich maaien'

we kwijt, komt in de vergetelheid, verzinkt in de afgrond der eeuwen. Maar zo is het volgens Psalm 126 niet. De eeuwigheid geeft terug wat in haar schoot is verborgen. Er is bij God geen vergeten, maar gedenken. Er is een boek voor Zijn Aangezicht, waarin alles opgetekend wordt. Het verlies is niet tevergeefs! Het boek zal eens opengaan om wat verloren leek te gaan, te openbaren.

ze vergissing. Wat verborgen is, blijft verborgen. Alleen de zichtbare en tastbare wereld van daden en resultaten telt. De onzichtbare werkelijkheid van gedachten en gebeden telt niet. Dat is opnieuw een vergissing. Voor God is alles zichtbaar. Zelfs de nacht is voor Hem licht als de dag. In Hem zal ons werk openbaar worden. Wat in het verborgen geschiedt, zal op de daken verkondigd worden. Wat nu onzichtbaar is van Zijn heerschappij, zal eenmaal

als een bliksemschicht in ieders oog vallen (Matth. 24: 27).

ze vergissing. Wat zwak en kwetsbaar is, zoals het zaad, heeft geen toekomst. Voor de macht van woorden en wapentuig moeten we zwichten. Het zwakke, gehandicapte, gebrekkige leven telt in deze wereld niet. Nóg zo een vergissing. Gods kracht wordt in zwakheid volbracht. Hij keert alles om. Als christenen geloven we dat God dat nergens dieper heeft getoond dan in het kruis van Christus. Daar wordt de macht van menselijke beslissingen en daden als schijn, surrogaat ontmaskert. Maar wie begrijpt dat? Wie kan daar uit leven, dan degene die gelooft dat het kruis door de opstanding van Christus de belofte van vergeving en herstel is geworden. Dat het lijden niet voor niets is, maar dat het vrucht draagt.

**Er zijn drie
vergissingen waar
Gods Woord ons
bovenuit tilt**

'Wie met tranen zaaien...

Een lied van de Messias en Zijn volk

De tekst is als een deur naar een kamer, waarin weer een nieuwe deur zit naar een volgende kamer. We horen achter de Israëlitische reizigerde Pelgrim, de Messias van Israël zingen. Die in deze verloren wereld kwam en tranen vergoot bij het zien van de schare als schapen zonder herder. Die zelf als een kwetsbare graankorrel werd prijsgegeven. In deze Lijdende Messias hebben wij de Gekomene, de Christus der Schriften, gezien en beleden. Door Wie God in deze laatste dagen tot ons heeft gesproken. Die het Lam en tegelijkertijd de Leeuw is. Die als een zaad werd gezaaid in de aarde om eeuwig vrucht te dragen. Hij werd de Eersteling van een grote oogst. Maar Hij blijft toch ook verbonden met het volk waaruit Hij is voortgekomen. Hij is toch ook geworden, en Hij is het nog steeds, een dienaar der besnijdenis, vanwege de waarheid Gods, opdat Hij zou bevestigen de beloften der vaderen (Rom. 15:8). Als het vanwege *dít* Geheim is – dat in Hem is onthuld – dat Israël de eeuwen door geleden heeft, tot in de Holocaust toe, kan dat lijden niet voor niets zijn. Daarom bidden we als christelijke gemeente voortdurend om het herstel van Israël als volk van Gods bemoeienis en zien we hartstochtelijk uit naar haar aanneming, wat niets anders is dan het *leven uit de doden* (Rom. 11: 15).

Er zijn nog meer deuren in de tekst. Want door het zaad van het Evangelie, dat in de aarde valt en toch zo onverwacht ontkiemt en vrucht draagt, is Christus bezig zijn gemeente uit de volken te verzamelen. Zou de

kerk achter de Messias kunnen gaan zonder het kruis te dragen? Het kan niet! Dat is misschien nog wel het meest duidelijk in de christelijke gemeenten in Israël zelf en in de omliggende landen. De Palestijnse christenen hebben het dubbel zwaar omdat ze als kleine minderheid Jezus willen volgen en daarom gediscrimineerd worden door zowel hun Arabische als hun Joodse landgenoten. In '94 bezocht ik de kerken in Iran. In dat jaar werden drie leidinggevende predikanten vermoord. De kerk leek onthoofd. Toen ik hen echter in 2002 weer kon bezoeken, ontmoette ik levende gemeenten, jonge, energieke predikanten, bloeiend jeugdwerk en veel interesse bij niet-christenen. De gemeente was niet onthoofd, want Christus, de Opgestane, is het hoofd. Hij waakt over Zijn gemeente.

En zo gaat in de tekst toch ook nog een deur open naar u en mij. Misschien hebt u ook al veel tranen geïnvesteerd: over uw kinderen, over je ouders, over uzelf omdat u steeds weer het onderspit delft en nog maar zo weinig terecht brengt van de navolging. Die 'investering' is niet verloren gegaan. God heeft de tranen in Zijn fles bewaard. Laten we stil worden en ons buigen voor de Eeuwige. Over die akker die Hij ons toevertrouwd heeft, straalt het licht van Zijn komst. Hij roept ons om niet op te geven, ook niet zo maar wat te zaaien, maar boer-in-tranen te blijven. Maar zo zeker als Christus opgestaan is, zo zeker komt Zijn Rijk, waarin tranen worden gedroogd, waarin de oogst met gejuich wordt binnengehaald.

De Messias
werd als een
graankorrel
gezaaid – en
Hij werd de
Eersteling
van een grote
oogst

Israëlwerker uit de startblokken

In het vorige nummer van ons blad heeft de voorzitter van ons deputaatschap ds H. Biesma de nieuwe Israëlwerker drs C.J. Rodenburg aan u voorgesteld. In zijn artikel schetste ds Biesma hoe in het kader van het CIS (Centrum voor Israëlstudies) de benoeming tot stand is gekomen. Op 5 oktober vond de dienst van bevestiging en intrede van de Israëlwerker plaats. Het vertrek naar Israël zal nu - naar we hopen - niet lang meer op zich laten wachten. We kunnen dus zeggen dat onze Israëlwerker uit de startblokken is. Wij hebben hem een aantal vragen voorgelegd. We zijn hem dankbaar dat hij ons het één en ander over zichzelf en zijn werk wil vertellen.

We zouden willen beginnen met u iets te vragen over de dienst van bevestiging en intrede. Op 5 oktober, aan de vooravond van Grote Verzoendag in Israël, werd u door ds H. Biesma en drs M. van Campen ingeleid in de dienst. Kunt u ons vertellen hoe de dienst hebt ervaren en of er momenten in de dienst waren die u bijzonder getroffen hebben?

De dienst van 5 oktober heb ik als een belangrijk markeerpunt in mijn leven ervaren. Omringd door zoveel mensen, broeders en zusters in de Heer, mocht ik de zegen van de God van Israël ontvangen voor mijn roeping om me in te zetten voor goede betrekkingen tussen joden en christenen. Wat me bijzonder raakte was de sterke betrokkenheid van zovelen bij Israël. Betrokkenheid bij de weg

die God met Zijn volk gaat en betrokkenheid bij het lijden en de pijn van de huidige situatie in de staat Israël. Het meeleven hier in Nederland sterkt me voor mijn taak in Jeruzalem. Alleen samen kunnen we immers invulling geven aan onze onopgeefbare verbondenheid met het volk van God. Door de ander, Israël, te willen kennen, door het gesprek te zoeken, door de Schriften samen te lezen, door de ontmaskering van antisemitisme, door gebed om de vrede van Jeruzalem.

Beeld in de tuin van Getsemané

In een ontmoeting onlangs met ons deputaatschap hebt u iets verteld over de weg die u in uw leven en met name ook in uw studie bent gegaan en die nu geleid heeft tot uw aantreden als Israëlwerker. U hebt aangegeven dat u de leiding van God hebt

INTERVIEW

*Verleden en heden
gaan hand in hand,
zoals hier bij de
Klaagmuur*

**De vragen die in
de ontmoeting
met Israël
opkomen zijn
indringend en
confronterend**

*ervaren op uw weg. Kunt u in 't kort iets
vertellen over hoe u juist bij dit werk bent
terecht gekomen?*

Terugkijkend zien Esther en ik een duidelijke rode draad door ons leven lopen, die nu uitkomt bij deze taak als Israëlconsulent voor het CIS. Het joodse volk heeft ons allebei van onze jeugd af sterk bezig gehouden, onder meer door wat we leerden over de Holocaust. We gingen in toenemende mate de pijn ervaren van de verwijdering die in de eerste eeuwen ontstond tussen joden en christenen. De kerk heeft haar band met het joodse volk eeuwenlang niet willen zien en heeft er tot op de huidige dag moeite mee haar eigen plaats naast en in verbondenheid met Israël te bepalen. De vragen die in de ontmoeting met Israël opkomen zijn indringend en confronterend, is onze ervaring. Tijdens meerdere bezoeken aan Israël hebben we steeds meer oog gekregen voor de wijze waarop Israël zelf haar geschiedenis beoordeelt, en voor de enorme

rijkdom die er in de joodse traditie verscholen ligt – een rijkdom die in Israël dagelijks aan het licht wordt gebracht. Daar kunnen wij christenen veel van leren. Na ons laatste bezoek aan Israël, in 1997-1998, hadden we sterk het gevoel dat we onze ervaringen wilden delen met anderen, maar niet goed wisten hoe. Mijn aanstelling als predikant voor het werk van het CIS zien we als een duidelijk vervolg, dat we ons nooit hadden kunnen voorstellen. Het is mijn verlangen datgene wat we in Israël ontdekken toegankelijk te maken voor de kerk in Nederland en als een oprecht getuige van Jezus, de Messias van Israël en de volken, het contact met het joodse volk te zoeken.

In de Christelijke Gereformeerde Kerken spreken we als het over het werk in Israël gaat al vele jaren over de 'dienst van de verzoening'. De aanduiding heeft voor ons een zeer geladen en rijke betekenis. Kunt u ons zeggen wat een dergelijke uitdrukking voor u in uw werk betekent?

Verzoening zie ik als het kernwoord, dat mijn werk draagt en richting geeft. Hoezeer Israël ook fascineert, er is ook de aanvechting. De vragen en problemen waar de staat mee worstelt zijn enorm en spanningen tussen bevolkingsgroepen komen regelmatig tot uitbarsting. Vrede is ver te zoeken. Veel Israëli's zijn innerlijk op zoek naar hun bestemming en voor Israël als volk is de weg naar vrede met de Palestijnen en de omringende landen niet in zicht. Dat maakt het leven in Israël ook heel intensief en soms benauwend. De grote vraag is naar mijn idee of mensen elkaar de

Israëlwerker uit de startblokken

hand kunnen en willen reiken. En dat is ook voor ons persoonlijk de uitdaging: anderen de hand reiken, in de hoop dat dat ook als een teken van de uitgestrekte hand van God gezien zal worden. De verzoening die Hij schenkt is de toegang tot de Vader en de toegang tot de naaste.

Tot uw taak behoort het bevorderen van de joods-christelijke ontmoeting in Israël. Deze taak speelt zich veelal af op het niveau van platforms, waar Joden en christenen elkaar ontmoeten en met elkaar in gesprek gaan. Ziet u het ook als uw taak om ook tot de joods-christelijke ontmoeting te komen met de 'man in de straat'? Dat is inderdaad onze opdracht en wens. Het is belangrijk om te beseffen dat 'Israël' een term is die verwijst naar allerlei verschillende groeperingen en stromingen, die ieder een eigen geschiedenis en levensvisie hebben. Het CIS wil bewust zoeken naar contact met Israël in al zijn schakeringen. In dat opzicht heeft het voor ons veel voordelen dat we als gezin naar Jeruzalem verhuizen. Onze kinderen zullen er de Israëlische varianten van de peuterspeelzaal en de lagere school bezoeken en dat maakt het mogelijk contact te krijgen met andere ouders. Onze ervaring uit eerdere bezoeken is dat mensen open zijn voor gesprek over heel veel onderwerpen, als er maar wederzijds respect is.

Een zeer moeilijke positie in de ontmoeting tussen Israël en de kerk nemen de Jezus als Messias belijdende Joden in. Er is de laatste jaren veel meer aandacht gekomen voor deze groep Joden, die op een bepaalde manier de voortzetting genoemd kunnen

worden van de eerste gemeente, zoals we die beschreven vinden in het boek Handelingen. Welke betekenis zou uw kerk kunnen hebben voor deze groep Joden?

Wat de kerk voor hen kan betekenen is nog niet zo makkelijk te beantwoorden. Het ligt naar mijn idee meer voor de hand te vragen wat zij voor ons kunnen betekenen. En dat is vooral het inzicht dat de kerk aanvankelijk een joodse beweging was, die zich pas later ging richten op niet-joden. De Joden die in onze tijd Jezus als de Messias herkennen houden ons dus een spiegel voor: is ons geloof in Jezus' sterven en opstaan ook

een boodschap van en voor Joden? Hoe maken we in de kerk zichtbaar dat het evangelie begonnen is in Jeruzalem? Messiasbelijdende Joden in onze tijd vormen geen uniforme groep, maar verschillen in allerlei opzichten. Als nieuwe beweging is het messiasbelijdende Jodendom volop in ontwikkeling. Zij verdienen naar mijn idee onze steun en betrokkenheid, maar ook de ruimte om zichzelf te zijn en te zoeken naar hun plaats in de Israëlische samenleving, zonder al teveel bemoeienis van de kerk. De

Telefoonkaart met de tekst "zij gaven vrijwillig met een volkomen hart" naar 1 Kron 29:9

INTERVIEW

kerk kan juist daardoor ook messiasbelijdende Joden helpen contact te hebben met de wereldwijde kerk.

Zou u willen reageren op de stelling, die eens door een joodse geleerde werd geponeerd: "Christenen hebben er alles aan gedaan om de Joden te overtuigen, dat zij Jezus moeten volgen. Maar zonder resultaat. Het enige wat mogelijk wel positief resultaat zou hebben gehad hebben de christenen niet gedaan: en dat is – naar de woorden van Paulus uit Romeinen 11 – Israël tot jaloezheid te verwekken."

Na eeuwen van bekeringsdwang en vervolgingen is in de kerk gelukkig het besef doorgebroken dat het kruis geen zwaard is en in de geschiedenis van Israël de hand van God te herkennen is. Dat vraagt een andere wijze van ontmoeting, die

om verantwoording af te leggen van de hoop die in ons is. Maar dat dan in zachtmoedigheid en vreze. Ik heb groot respect voor talloze christenen die op die wijze Israël dienen.

Wie in onze dagen Israël zegt, zegt ook Palestijnen. Het conflict in het Midden Oosten vraagt in de media bijna dagelijkse de aandacht en een oplossing lijkt niet voorhanden. Een groep onder de Palestijnen, die het zeer moeilijk hebben, zijn de Palestijnse christenen. Is het uw voornemen om ook met hen in contact te komen? En denkt u dat de 'dienst der verzoening' ook naar hen toe inhoud van uw werk zou kunnen zijn?

Omdat de verzoening van God niet deelbaar is, kunnen we niet om broeders en zusters van het Palestijnse volk heen. Een oplossing in het conflict kunnen wij niet bieden, maar we kunnen wel het uitzicht op een alomvattende vrede vasthouden. Daar hoort ook bij dat we open willen zijn naar verschillende kanten. Tijdens een eerder bezoek aan Israël zijn we een aantal weken in Bethlehem geweest en hebben toen gezien hoe moeilijk de positie van Palestijnse christenen was. Tegelijkertijd was de ontmoeting ook confronterend, omdat velen een zeer negatief beeld van Israël hebben en zich het slachtoffer voelen van de oprichting van de staat Israël. Ik hoop opnieuw contact te krijgen met Palestijnse christenen; hun geluid moet gehoord worden in de kerken en hun recht op een menswaardig bestaan vraagt onze betrokkenheid.

getuigt van trouw en respect. Waar het op aan komt is denk ik dat wij christenen oprechte getuigen zijn van datgene wat God in Jezus Christus in ons leven heeft gedaan en welk perspectief dat geeft voor ons eigen leven en voor het joodse volk en voor de wereld. Getuige zijn met hoofd en hart en handen. Dat is, zoals Petrus dat zegt, bereid zijn

Waar het op
aan komt:
getuige zijn
- met hoofd en
hart en handen
- van wat God in
Christus in ons
leven deed

Plaquette bij de Paternosterkerk op de Olijfberg met het 'Onze Vader' in het Aramees en Hebreeuws.

Israëlwerker uit de startblokken

Hebt u er al enig zicht op hoe de kerken in Nederland, waarmee u verbonden bent en die u uitzenden, in de Nederlandse situatie van dienst kunt zijn?

Het CIS wil op allerlei manieren proberen de bezinning over kerk en Israël te stimuleren. Dat kan door publicaties, symposia, reizen etc. Daar zal ik mijn eigen bijdrage in gaan vervullen. Het is de bedoeling dat ik regelmatig over onze ervaring schrijf voor de website van het CIS, er komt een nieuwsbrief, ik hoop eens per jaar naar Nederland te komen voor spreekbeurten en kerkdiensten. Wat ik graag zou willen is dat onze ervaringen anderen aanzetten om actief aan de slag te gaan met Israël en dat de vragen en inzichten die daarbij boven komen gecombineerd kunnen worden. Dat zou via internet goed mogelijk moeten zijn. Een soort gezamenlijk zoekproces, rond bepaalde thema's. Het is immers nadrukkelijk de bedoeling om kerken in Nederland te helpen bij hun nadenken over hun relatie tot Israël en de manier waarop zij handen en voeten geven aan die relatie.

Tot slot: is het al bekend wanneer u zich met uw gezin in Israël zult gaan vestigen?

Tijdens ons bezoek van afgelopen week (begin november) hebben we een woning gevonden in Jeruzalem, waar we vanaf 1 december in terecht kunnen. We hopen dus in

de loop van januari te vertrekken, al moet er nog heel veel geregeld worden! Het voelt een beetje als Abraham die zijn land en zijn familie en vrienden achter moest laten. Maar juist ook aan zijn geschiede-

nis ontlenen we het vertrouwen dat Hij met ons mee zal gaan en de weg zal wijzen.

Wij willen u heel hartelijk danken voor uw bereidwilligheid om op onze vragen in te gaan. Het is ons hartelijk verlangen dat de band tussen u en ons (ook via ons blad, maar hopelijk later ook via persoonlijke ontmoetingen in onze Christelijke Gereformeerde plaatselijke kerken) zal groeien. Van harte wensen we u en uw gezin Gods zegen bij de taak die Hij u heeft gegeven om namens de kerken de naam van Jezus in Israël te dienen.

Palestijnse winkelier in de Oude Stad

Activiteiten
D. "Vrede met Israël"
D. Het hart verbinden

Bezoek onze website: www.kerkenisrael.nl

Hebt u opmerkingen of vragen, mail dan naar info@kerkenisrael.nl
Foto's, suggesties en commentaar kunt u vrij in een reactie voor de
redactie. U kunt daarvoor ook kiezen met de optie Reacties die bovenaan de pagina's staat.

• Het tijdschrift van 2002 tot 2004
• Jyzyck datyno en Peest: en wachtdagen in
jaren tussen 1971 en 2007

Uw kunt u op een eenvoudige manier zoeken
(zie ook de optie zoek bovenaan de pagina's)

Alortz

Dagboek

Van Hemelvaart tot hellevaart (II)

J.G. Schenau

Dinsdag 3 juni 2003, Warschau

Het centrum van Warschau, dat we op dinsdagmorgen bezochten, is een verhaal apart. In 1939 werd de stad op last van de nazi's verdeeld in drie secties. De zuidelijke sectie, de mooiste van de drie, bestemden zij voor zichzelf. In het centrum mochten de arische Polen blijven wonen. Het meest noordelijke deel werd toegewezen aan de Joden. Men is toen direct begonnen met de bouw van een gettomuur. Over het getto straks meer. Maar na een opstand kwam er een bevel uit Berlijn – namelijk van Hitler hoogst persoonlijk – dat de hele stad verwoest moest worden. En dat hebben de Duitse troepen toen ook gedaan. Zeer systematisch, blok voor blok, straat voor straat. Slechts een toren bleef overeind staan: een uitkijkpost van de Waffen SS. Van daaruit moet te zien zijn geweest, hoe de Russische troepen zich al samentrokken aan de Weichsel... Na de oorlog is in slechts acht jaar tijd de

Detail van het monument “de opstand van het Ghetto”

hele stad herbouwd, het oude centrum in de oorspronkelijke, middeleeuwse stijl. Een bewijs van de uitzonderlijke veerkracht van het Poolse volk.

Wie over videoapparatuur beschikt, zou de film “The Pianist” van Roman Polanski eens moeten bekijken. Deze geeft een – volgens ingewijden – zeer realistisch beeld van de verschrikkingen van het getto in Warschau. Vanaf 1940 werden er 400.000 Joden bijeen gedreven. Omdat de Duitsers het getto te groot vonden om te bewaken, werd het vervolgens ook nog eens verkleind! In het voorjaar van 1943 waren al 300.000 Joden gedeporteerd naar de concentratiekampen Treblinka en Auschwitz. Tienduizenden stierven van honger, ziekte en uitputting. Op een gegeven moment waren de 70.000 sterksten nog over. En die zijn toen in opstand gekomen. De opstand is bloedig neergeslagen, nadat op 19 april de Duitse troepen het getto binnengetrokken waren. De overwinning moest een cadeau worden voor de Führer, die op 20 april verjaarde. Dat pakte anders uit, want de rebellen hielden moedig stand tot in de maand mei.

Twee monumenten herinneren aan het heroïsche en tegelijk tragische van de opstand. Een groot monument met tafereel uit de strijd. Een monument overigens, gebouwd met stenen die Hitler had willen gebruiken voor een monument na zijn totaaloverwinning. Maar zeker zoveel indruk maakt een gedenkplaat in de vorm van een putdeksel. De opstandelingen maakten namelijk gebruik van kilometerslange onderaardse gangen, onder de gettomuur door naar het ‘vrije’, Arische deel van Warschau. Totdat die gangen werden ontdekt en de SS-ers bij de uitgang met

mitrailleurs stonden te wachten... Wat nu nog herinnert aan het getto is vijftig meter straat en tien meter muur. De Israëlische ex-president Chaim Herzog nam één steen uit de muur mee om die een plaats te geven in het Yad Vashem-museum te Jeruzalem.

Ook in Warschau was en is trouwens te zien, dat haat en onrecht niet het laatste woord zullen hebben. De gids vertelt van een rk-kerk aan de rand van het getto. Door gaten in de muur heen hebben nonnen zeker 500 Joodse kinderen gered. Of neem Janusz Korczak. Hij was een niet-joodse Pool, die de leiding had over een weeshuis voor Joodse kinderen, dat in het

getto gelegen was. Tijdens de deportaties boden de Duitsers hem de vrijheid aan. Maar toen de Duitsers weigerden 'zijn' kinderen vrij te laten, is hij bij ze

gebleven. Tot in de gaskamer. En tot het laatst toe is hij de kinderen blijven vertellen, hoe goed het leven in de wereld is. Het leven met God.

We bezichtigden de oude synagoge (1902). In de oorlog deed deze dienst als paardenstal. Nu gelukkig weer als Godshuis, zij het dat de samenkomsten op sabbat soms niet door kunnen gaan, omdat het vereiste tiental mannen niet gehaald wordt. Eens leefden in Warschau 400.000 Joden...

De middag van deze dinsdag hadden we vrij. Het eerste (en laatste!) vrije dagdeel op onze reis. Een verademing. Sommigen kochten soevenirs of schreven een kaart naar huis. Dat heb ik natuurlijk ook wel

Veel van de Joden, die nu weer in Polen wonen, hangen de orthodoxie aan. Dat zou verwondering kunnen wekken, gezien het verborgen antisemitisme, dat altijd nog in de Poolse samenleving aanwezig is. Een geassimileerd (aangepast), 'anoniem' Jodendom geeft dan minder problemen. En daar is op zichzelf ook wel sprake van. Zo bestaat er momenteel in Warschau een Joods toneelgezelschap, waarvan de spelers bijna allemaal niet-joods zijn! Maar er is dus toch ook bij velen een sterk hechten aan de orthodoxie. Het overwegende gevoelens is dan: de assimilatie heeft ons in het verleden niet behoed voor vervolgingen. En we hebben al zoveel vaders van onze godsdienst verloren, neem ons niet ook nog de godsdienst van onze vaders af.

gedaan. Maar ik heb ook heerlijk vanaf een terras een uurtje naar mensen zitten kijken.

Woensdag 4 juni brachten we helemaal door in de bus: een lange reis van Warschau naar Berlijn, het volgende doel van onze reis.

Donderdag 5 juni 2003, Berlijn

's Morgens een bezoek aan het Bonhoefferhuis. Eigenlijk het huis van vader en moeder Bonhoeffer. In de ruimte, waar vader Bonhoeffer – die neuroloog was – patiënten ontving, is nu een fototentoonstelling ingericht over de familie en met name leven en werk van zoon Dietrich. Op de bovenverdieping is een kamer ingericht als diens werkkamer.

Dietrich Bonhoeffer werd op 4 februari 1906 geboren, ging theologie studeren en verbleef tijdens zijn studie o.a. bij de Zwitserse theoloog Karl Barth, die grote

Van Hemelvaart tot hellevaart (II)

De betekenis van Dietrich Bonhoeffer kan alleen maar worden verstaan tegen de achtergrond van de ontwikkeling in de Duitse Evangelische Kirche. In de periode zo tussen 1880 en 1933 was het kerkelijk leven in Duitsland verstand tot een soort staatschristendom (de Deutsche Christen). Bijbelse begrippen als 'zonde' en 'genade', 'geloof' en 'navolging' werden niet meer werkelijk beleefd maar als voorgeschreven waarheden aangenomen. In zo'n situatie krijgen vanouds afgoden een bijzondere kans. Op 30 januari 1933 stichtte Hitler zijn Derde Rijk, een griezelige mengeling van een als god aanbeden Führer, (aanvankelijk) groeiende materiële welvaart, grote parades en partijbijeenkomsten, slagzinnen en symbolen, die het (zogenaamd) meest zuivere Germaanse ras, het bloed, de staat en de bodem verheerlijkten. De Bijbelse waarheid werd daaraan aangepast. Zo zou Jezus de zoon zijn van Maria en een in Galilea gelegeerde Germaans-romeinse soldaat. Jezus zou zo van oorsprong een Ariër zijn... De keerzijde was een genadeloze onderdrukking van 'vreemde, minderwaardige elementen' (lees met name: de Joden). De Duitse Kerk leek weerloos, toen er een 'Hitler-kerk' werd gesticht met een 'Rijksbisschop' aan het hoofd. Maar er kwam een reactie.

indruk op hem maakte en invloed heeft gehad op zijn denken. Kerngedachte van Barth was, dat er een onoverbrugbare kloof gaapt tussen de mens en God, die alleen door Christus gedicht kon worden en ook werkelijk gedicht werd. Maar elke vergoddelijking van de mens is uit den boze. Al in 1933, twee dagen na de machtsovername

door Hitler schrijft Bonhoeffer: "Aus dem Führer wird ein Verführer, wenn dieser sich dazu hinreissen lässt, sichselbst verherrlichen zu lassen ... Führer und Amt, die sichselbst vergotten, spotten Gottes und müssen zerbrechen" (Een leider wordt een verleider, als hij ertoe komt zichzelf te laten verheerlijken ... Leider en staatsleiding die zichzelf vergoddelijken, spotten met God en móeten wel ten val komen). Bonhoeffer wilde de God van de Bijbel en de Christus van het Evangelie in alle eerlijkheid en radicaliteit volgen.

Vanaf het begin heeft Bonhoeffer het opgenomen voor zijn Joodse stad- en volksgenoten. Samen met een aantal andere predikanten gaf hij zijn verzet gestalte door de oprichting van een 'Pfarrernotbund' (noodverbond van predikanten), de 'Bekennende Kirche' (de belijdende kerk, namelijk van Jezus Christus als enige Heer) en een 'Predigerseminar' (predikanten opleiding) waar een diepe vriendschap ontstond met een van zijn leerlingen, Eberhardt Betghe, die later ook Bonhoeffers biograaf werd. Bonhoeffer onderhield ook veel internationale contacten. Uiteraard hebben de nazi's geprobeerd hem monddood te maken. Vanaf 1936 mocht hij niet meer doceren, vanaf 1940 niet meer spreken in het openbaar, vanaf 1941 niet meer publiceren. Intussen raakte Bonhoeffer steeds actiever bij het verzet betrokken. Zo heeft hij Joden geholpen naar Zwitserland te ontkomen en heeft hij (na een worsteling met zijn geweten) meegedaan aan het beramen van de overigens mislukte moordaanslag op Hitler (20 juli 1944).

Bonhoeffer zelf was intussen (april 1943) gearresteerd en gevangengezet. Via het concentratiekamp Buchenwald kwam hij in het KZ Flossenbürg terecht, waar hij zonder enige vorm van proces of veroorde-

ling op 9 april 1945 door SS-beulen werd opgehangen. Op persoonlijk bevel van Hitler. Terwijl in de verte de kanonnen van de geallieerden al te horen waren... Zijn laatste woorden, tegen een Britse medegevangene waren: "Dit is het einde – maar voor mij een nieuw begin".

Wie kennis zou willen maken met leven en werk van Dietrich Bonhoeffer leze de roman "De beker der gram-schap" van Mary Glasener. Bekende vertaalde boeken van Bonhoeffer zelf zijn: "Navolging", "Leven met elkan-der", "Brevier" e.a.

De middag begon met een rondleiding door de voormalig Joodse wijk in Berlijn. In de Rosenstrasse staat een monument ter nagedachtenis aan het zogenaamde vrouwenprotest. Na een razzia hebben Joodse vrouwen daar dagenlang gepost. En geroepen: geef ons onze mannen terug! Tot de autoriteiten het zat werden en ze hun zin gaven. Er moeten er zelfs zijn teruggehaald uit Auschwitz! Ik moest denken aan die weduwe en de onrechtvaardige rechter, waarover de Here Jezus vertelde.

Langs de synagoge, die in 1714 werd gebouwd, in 1945 gebombardeerd, na de oorlog hersteld maar nu tegen aanslagen beschermd moet worden met enorme blokken beton en voortdurende politie-bewaking. Hetzelfde zie je bij de Joodse school, die er weer is voor de kinderen van de ruim 20.000 Joden, die nu weer in Berlijn wonen. Het herlevend antisemitisme werd ook duidelijk bij het graf van Mozes Mendelsohn (inderdaad, de opa van). Deze Mendelsohn wordt wel genoemd de vader van 'de Joodse emancipatie'. Hij dacht diep na over overtuigd Jood-zijn en tegelijk je

bijdrage leveren aan de samenleving, waarvan je deel uitmaakt. Maar zijn grafzerk moet elke paar weken schoongemaakt vanwege de hakenkruisen, die erop gespoeten worden. Ook hier weer een monument, dat herinnert aan de wegvoering van duizenden Joden. In 1933 woonden er 172.000 Joden in Berlijn. Daarvan zijn er 60.000 gedeporteerd, de meeste anderen vluchtten naar andere Europese landen en de Verenigde Staten. De gids wees ons op koperen plaatjes tussen de stoeptegels. Voor € 80 kun je er een laten aanbrengen met de tekst: Hier woonde en dan de naam van een Joodse burger, zijn geboorte en sterfdatum. De laatste meestal ergens in de jaren '40

De dag werd afgesloten met een bezoek aan het Joodshistorisch museum van Berlijn. Alleen al vanuit architectonisch oogpunt een bezienswaardigheid. Het gebouw is ontworpen door de Amerikaanse architect Liebeskind, die ook het winnende ontwerp indiende voor de herbouw van het WTC-gebouw in New York.

Het monument in de Rosenstraße

Van Hemelvaart tot hellevaart (II)

Het Joodshistorisch museum is gebouwd in de vorm van een bliksemschicht. Dit om de bezoeker eraan te herinneren, hoe vaak en hoe dodelijk de bliksem is ingeslagen in het Joodse volksbestaan.

We kregen een rondleiding en die zal vast ook erg boeiend zijn geweest. Uw verslaggever heeft er helaas niet meer zoveel van opgenomen. Het was die dag in Berlijn verzengend warm. En als je dan al vanaf 's morgens vroeg aan de wandel bent geweest... Toen er een enorme bui losbrak, zaten wij helaas al weer in de bus.

Vrijdag 6 juni 2003

Naar huis! Na nog getrakteerd te zijn op een enorme omweg voor een warme hap draaiden we om 18.45 uur dankbaar en wel de parkeerplaats van de Rijnhal te Arnhem op. In totaal legden we per bus 3150 km af. En lopend ook nog heel wat kilometers. Maar het was de moeite ruimschoots waard.

Van Hemelvaart tot hellevaart?

Op een diepingrijpende wijze zijn we vanaf Hemelvaart 2003 negen dagen lang geconfronteerd met het onnoemelijk

lijden van het Europese Jodendom in de Tweede Wereldoorlog. In die zin: ja. Toch kon de zegen van de Hemelvaart niet meer worden weggenomen. Voor ons niet. Maar ook voor het Joodse volk niet. Want, mét alle overblijvende vragen over Gods hand in de geschiedenis: Christus regeert! En het volk Israël is er nog altijd. Van Hemelvaart tot hellevaart? Tijdens een van de dagsluitingen sprak de voorzitter van het deputaatschap, ds. H. Biesma, een zin, die mij bijbleef: "Christus' hemelvaart betekent voor Zijn volgelingen een aardevaart." Maar wat zullen wij dan zeggen? Als wij zien op het lijden, en bedenken hoe vaak het de Joden onder de christennaam is aangedaan, leggen wij met Job de hand op de mond. Maar als wij zien op de Christus zelf, zullen met dezelfde Job zeggen: "Ik weet dat mijn Verlosser leeft en ten laatste zal Hij op het stof optreden".

Er is van deze reis een indrukwekkende diareportage gemaakt. Ongetwijfeld is een van de deelnemende deputaten graag bereid deze op een Israëlavond in uw gemeente te komen vertonen.

Commissie van redactie

ds. A. Brons
dr. G.C. den Hertog
ds. H.D. Rietveld
ds. M.W. Vrijhof

Eindredacteur

ds. A. Brons
Zilver schoon 102
8265 HC Kampen
tel.: (038) 33 13 262
e-mail:
a-brons@hetnet.nl

Internetpagina

www.kerkenisrael.nl

Administratieadres

Landelijk kerkelijk bureau
van de Chr. Geref. Kerken
Vijftien Morgen 1
3901 HA Veenendaal
Postbus 334
3900 AH Veenendaal
tel. (0318) 58 23 50
fax (0318) 58 23 51
e-mail: lkb@cgk.nl

Penningmeester

H. van Braak
Prins Willem-Alexander-
park 133
3905 CD Veenendaal
tel.: (0318) 51 54 27
e-mail:
h.h.van.braak@hccnet.nl
Gironummer 365271,
t.n.v. penningmeester
deputaten Kerk & Israël
CGK te Veenendaal

Voor legaten en schenkingen kunt u contact opnemen met de penningmeester; hij geeft ook gaarne informatie over diverse aan te bevelen projecten.